

Monitoring scherpt bestuurskracht voor duurzame ontwikkeling

Er zijn forse verschillen in de houding waarmee gemeentebesturen duurzaamheid nastreven. Dat blijkt uit de Governance monitor van Telos, Tilburg University, en VNG International, ontwikkeld in opdracht van het ministerie van IenM. Koppeling van duurzaamheidsmonitoring aan de begrotingscyclus brengt verbetering. Ook zouden Rijk en provincies gemeenten meer moeten bedienen met maatwerk.

De Governance monitor duurzame gemeenten is ontwikkeld om de eerdere Lokale Duurzaamheidsmeter (LDM) en de jaarlijkse Nationale monitor duurzame gemeenten van Telos op elkaar af te stemmen. Met de nieuwe monitor voor het meten van de bestuurskracht voor duurzame ontwikkeling wordt een flinke stap verder gegaan dan het maken van ranglijstjes. Centraal staat het bieden van een handelingsperspectief voor verbeterstappen, passend bij een eigen ontwikkelpad.

Werking

Governance wordt, in aansluiting op de Sustainable Development Goals (SDG's)

Kees Zoeteman (zoeteman@uvt.nl) is bijzonder hoogleraar duurzaamheid Telos, TiSEM, Tilburg University, Martha Klein is als associate expert verbonden met VNG International en mede-eigenaar van FairBusiness (m.klein@fairbusiness.nl).

van de Verenigde Naties, opgebouwd uit twee elementen, namelijk (1) de duurzaamheid van de gemeente als bedrijfsmatige organisatie, en (2) het ambitie- en prestatieniveau van het gemeentelijk beleid. Bij dit tweede punt gaat het erom wat een gemeente – samen met anderen – zelf kan organiseren om bij te dragen aan duurzame ontwikkeling.

Om governance in kaart te brengen worden zeven thema's onderscheiden:

1. gemeentelijke organisatie en bedrijfsvoering;
2. samenwerken en verbinden;
3. beleidskaders formuleren en integreren;
4. uitvoeren en handhaven;
5. faciliteren;
6. financiële arrangementen;
7. monitoren.

Aan de hand van 22 criteria wordt de stand van zaken gewaardeerd. De metingen worden gebaseerd op citaten uit publiekelijk beschikbare beleidsdocumenten, die worden gescoord op een vijfpunts houdingschaal (zie tabel 1). De vijf houdingen helpen om het gevaar van een enorme lijst met vragen te omzeilen en bevorderen een duidelijk handelingsperspectief. De houdingen geven weer dat het er niet om gaat om een 'kunstje' toe te passen, maar dat een verdergaande mindset eigen moet worden gemaakt in het hele bestuursapparaat om een hoger houdingsniveau te kunnen realiseren.

Inspirerende voorbeelden

De analyse is, zeker de eerste keer, een tijd-

rovende aangelegenheid: zo'n 3700 documenten zijn hiervoor verzameld en bekeken. De 390 gemeenten zijn daarom eerst beoordeeld door een geselecteerd panel van 25 studenten. Controle en eindwaardering vond plaats door leden van het projectteam. Het rapport heeft uit de documentatie 150 inspirerende voorbeelden geselecteerd. Een greep hieruit, gerangschikt naar de criteria, illustreert mogelijke verbeterstappen die de monitor op systematische wijze in kaart brengt.

- Lelystad voert ter verbetering van het eigen MVO-beleid een analyse volgens ISO 26000 uit en stelt vervolgens een plan van aanpak op.
- 's-Hertogenbosch houdt bij het aanplanten van bomen rekening met het effect op de biodiversiteit.
- Voor 2020 renoveert Amersfoort 2000 woningen naar een woning met nul-op-de-meter.
- Rotterdam heeft het programma CityLab010 opgezet om participatie van burgers bij onder meer het programma Duurzaam te stimuleren waarbij € 440.000 beschikbaar is voor innovatieve oplossingen.
- Maassluis laat ondernemers deelnemen aan een klimaatstafette, waarbij zij elkaar nomineren om een CO₂-scan uit te laten voeren.
- Leeuwarden werkt samen met de provincie vanuit het programma Groen Werkt! (2015-2017) aan economische innovaties en de transitie naar een duurzame

'Centraal staat het bieden van een handelingsperspectief voor verbeterstappen'

stad en regio. Nevendoel is het creëren van minimaal 300 banen.

- Ieder College- en Raadsvoorstel bevat in Alphen aan de Rijn een duurzaamheidsparagraaf. Ook lanceert de gemeente het beeldmerk 't Groene Vinkje om aansprekende duurzame initiatieven direct herkenbaar te maken.
- Amsterdam gaat alle plekken waar duurzaamheid binnen de gemeentelijke organisatie is belegd samenvoegen tot één slagvaardig bureau dat tevens het aanspreekpunt is voor partners.
- Dalfsen gaat de tweede fase van het omgekeerd inzamelen verder invoeren met als doel maximaal 30 kg restafval per inwoner in 2020 en een hergebruikpercentage van 90%.
- Groningen belooft bedrijven voor de inspanningen op het gebied van duurzaamheid met extra exposure en een lichter regiem van de milieu-inspectie.
- Westland houdt een symposium over duurzaamheid op bedrijventerreinen.
- Helmond houdt een website in de lucht (allelichtenopgroen.nl) waarop inwoners wekelijks verhalen over een breed scala aan onderwerpen vertellen. Bijvoorbeeld over het duurzaamste huis, zuinige maatregelen voor je onderneming, een duurzaam watertappunt, een centrum voor duurzaamheid en de potentie van geothermie.
- Enschede brengt 80 bedrijven aan tafel die samen een duurzaam idee bespreken en waaruit 19 duurzame deals zijn voortgekomen.
- Haarlemmermeer kent de stichting NMCX, Centrum voor Duurzaamheid. Dat is een onafhankelijke organisatie waar inwoners, onderwijs, bedrijven en instellingen terecht kunnen met vragen over duurzaamheid en van waaruit activiteiten worden geïnitieerd, geregisseerd of georganiseerd voor deze groepen.
- Hoorn heeft een initiatievenpot voor

Tabel 1. Kenmerken van de vijf duurzaamheidshoudingen

Houdingen bij gemeentelijke governance

5. Gericht op lange termijn, ook oog voor mondiale belangen
4. Open voor samenwerking, inlevend, machtdelend, ruime horizon, visie
3. Zoeken naar wederzijds belang van gemeente en bedrijven of burgers, compromisbereid, deal sluiten
2. Wettelijke kaders kopiëren, formeel, machthegeërende
1. Alleen gericht op korte termijn en lokaal eigenbelang van bestuur, kosten allesbeheersend

duurzaamheidsprojecten van lokale stichtingen, verenigingen en bedrijven ingesteld en waarin jaarlijks 75.000 euro wordt gestort.

Gemeenten kunnen de voorbeelden van acties en daar achterliggende houdingen gebruiken bij het ontwerpen van nieuwe beleidsacties.

Grote verschillen

Figuur 1. Governance scores voor de 390 gemeenten in 2016 (schaal van 1-5)

De verschillen tussen de governance scores van Nederlandse gemeenten zijn relatief groot (figuur 1). Hoge scores worden vooral waargenomen in de middenstrook van het land. Daarnaast is een patroon zichtbaar van lagere scores langs de grenzen. Tussen de hoogst scorende gemeenten zitten zowel grote gemeenten, waaronder Amsterdam, Breda, Enschede en Leiden, als kleinere gemeenten: Boxtel, Hellendoorn, Houten, Lelystad en Maassluis. Bij de laagst scorende gemeenten hebben de kleinste gemeenten de overhand. Aandacht voor de thema's 'Gemeentelijke organisatie' en 'Beleidskaders' kan gezien worden als voorspellend voor het hebben van een integraal beleid op het gebied van duurzame ontwikkeling. Het effect van gemeentegrootte lijkt niet direct samen te hangen met de financiële positie van gemeenten. Ook de politieke kleur van de gemeenteraad heeft slechts een beperkt effect op de governance score.

In hoeverre de governance score invloed

heeft op de snelheid waarmee duurzaamheid in een gemeente vorm krijgt is nog moeilijk aan te geven. Dat komt onder meer omdat, naast eigen inspanningen, ook geografische kenmerken, rijksbeleid, inspanningen van bedrijven, etc. van invloed zijn. Na correctie van het grootte-effect, scoren gemeenten met een hoge governance waarde beter op natuur, arbeid, kennis, gezondheid, woonomgeving en onderwijs. De governance performance verbetert door de monitoring ervan aan de begrotingscyclus te koppelen.

Klimaat en circulaire economie

Van de 22 criteria lichten we er twee uit: 'klimaatdoelstelling' en 'circulaire economie' (figuur 2 a en b). Bij 'klimaatdoelstelling' valt op dat een clustering van goed scorende gemeenten optreedt. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar in Utrecht, Flevoland en delen van Gelderland. In Gelderland is dit het gevolg van een sterke regionale samenwerking op het gebied van klimaat- en energiebeleid. Ook bij 'circulaire economie' is er sprake van clustervorming, maar minder sterk en anders dan bij 'klimaatdoelstelling'. Beleidsambities voor circulaire economie lijken vooral aandacht te krijgen in bijvoorbeeld oostelijk Gelderland en een strook in Brabant en Limburg. Ook de regio Amsterdam scoort hoog.

Toekomstig gebruik

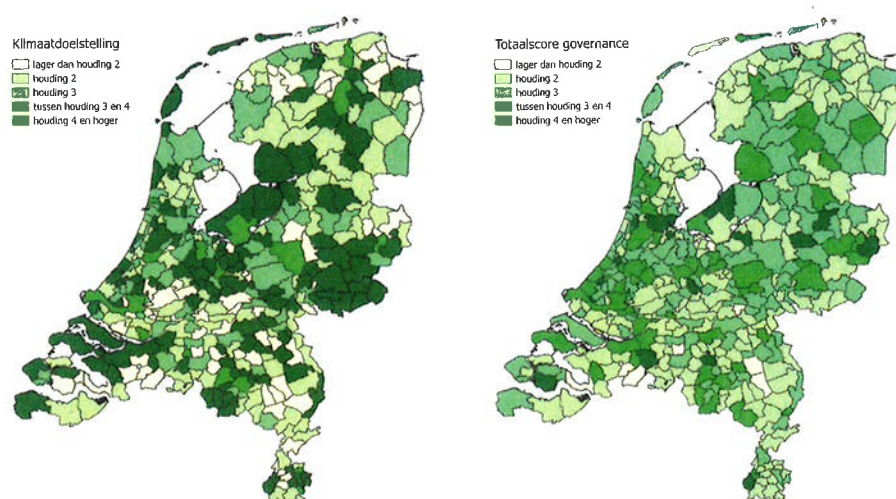
De Governance monitor en Nationale monitor duurzame gemeenten tezamen

vormen een stevige basis voor de vertaalslag van de SDG's naar de lokale context in Nederland. Meer dan in het verleden kan gedetailleerde informatie locatiespecifiek en snel beschikbaar worden gemaakt. Dat geeft gemeentebesturen nieuwe perspectieven. Bijvoorbeeld als het gaat om de vraag of de gemeente, gegeven de te verwachten ontwikkelingen, de goede dingen doet. Ook ontstaat inzicht in de duurzaamheidsaspecten die een gemeente zelf kan beïnvloeden en in de acties die de omgeving van de gemeente kan nemen om duurzaamheid te borgen. Aanbevolen wordt om gemeenten vanuit provincies en Rijk meer met maatwerk te benaderen in plaats van de gemeente te zien als uitvoeringsorganisaties van het Rijks- en provinciebeleid. Van belang is om thematische regionale allianties uit te werken voor het aanpakken van ruimtegebonden duurzaamheidsprioriteiten, zoals de stikstofproblematiek, energieparken bij grootverbruikers, clean tech delta's en clusters circulaire economie.

Verder lezen

Het volledige rapport van de Governance monitor duurzame gemeenten 2016 kent als mede-auteurs Corné Wentink, Lisa Snoey, Eric van Dorst en Sanne Paenen, en kan worden gedownload via www.telos.nl, www.vng.nl en www.waarstaatjegemeente.nl.

Kees Zoeteman en Martha Klein

Figuur 2 a en b Governance scores voor de criteria klimaatdoelstelling en circulaire economie